

2017. március – Böjtmás hava

I. ISMERKEDŐS JÁTÉK

*Haj, meszelő, meszelő/....hozta Berényből
Új ház, új király, legyen bátor a király.*

*Elvesztettem páromat, szép eladó lányomat
Jer' ide párom, ... nevű lányom/párom.*

II. JELES NAPOK, SZOKÁSOK

Nagyböjt

A nagyböjt hamvazószerdától húsvétvasárnapig tartó időszak, a keresztény egyházban a húsvéti előkészület ideje, Jézus 40 napi böjtölésének és kínszenvedésének emlékére tartják. A 7. századtól vált szokássá, 1091-ben II. Orbán pápa iktatta törvénybe. Nagyböjt idején tilos volt a lakodalom, bál, mindenféle zenés, hangos multság. nagyböjtben gyóntak, áldoztak, a haragosok igyekeztek kibékülni. Böjti ételek a nyers vagy aszalt gyümölcsök, főtt tészták, a legjellegzetesebb az erjesztett korpaleves a cibere. A nagyböjtben a lányok és menyecskék egyszerűbb, sötétebb színű ruhákat viseltek. A vallási böjti parancsokban ésszerű egészségi megfontolás is érvényesül.

A nagyböjti étkezési, szórakozási, mulatozási tilalmak ellenére a parasztfjúság körében - elsősorban a böjti vasárnapokon - jellegzetes szokások és játékok alakultak ki. A legismertebb a karikázó (leánykörtánc) volt, mert erre a tánctilalom nem vonatkozott. Jellegzetes böjti játékok voltak az énekek kezdősorairól elnevezett ún. cickomozás, szinalázás. A böjti játékok közé tartozik a nagylányok kanyargós vonulása, pilikézése a kisebb lányok körül. Helyenként a nagylányok és a kisebb lányok játéka volt az ulicskázás, hajujvárazás. A böjti vasárnapokon többnyire a lányok, esetleg a lányok és legények a falun énekelve vonultak végig. Közben kapus játékokat játszottak. A mancozás (Nógrád megye) ugyancsak kedvelt böjti játék volt. Nagyböjti szokás volt az ún. sajbózás. Volt, ahol fogócskázással szórakoztak a fiatalok, másutt a legények sportjellegű játékokat játszottak, ilyen volt pl. a csülkőzés. A lányokkal együtt pedig énekes-táncos játékokat játszottak. A másik kedvelt játék volt az ún. kutyasutú. A lányok rongy- vagy tehénszőr labdával labdáztak, köcsögöt dobáltak.

Március 12.: Gergely napja

Régen egyes vidékeken szokás volt a *gergelyjárás*: a szegény tanulók, a deákok, az iskolák védőszentjének ünnepén kéregettek, mendikáltak, nemcsak maguk, hanem tanítóik számára is gyűjtöttek adományt. Ugyanakkor új tanulókat is iskolába hívogattak.

Gergelyjárás:

*Szent Gergely doktornak, / Híres tanítónknak / Az ő napján,
Régi szokás szerint / Menjünk Isten szerint / Iskolába!
Lám, a madarak is, / Hogy szaporodjanak, / Majd eljönnek,
A szép kikeletkor / Sok szép énekszóval / Zengedeznek.
Ti is ezenképpen / Gyertek el hát szépen / Iskolába,
Holott szép tudományt, / Vegyetek adományt / Magatoknak.
S hogyha nem adhattok / Minékünk diákok / Házatokból,
Papirosra valót, / Adjatok adományt / Javatokból!
Adjatok szalonnát, / omne dignum leverendum laude,
Hogy csináljunk rántottát, / tótusz kápusz demizérum fórum domine!
Adjatok kolbászt, / omne dignum.....,
Hogy fonjuk be padlást, / tótusz kápusz.....!
Adjatok kakast, / omne dignum.....
Hogy kaparjon két garast, /tótusz kápusz.....!
Adjatok ludat, / omne,
Hadd mutasson deákoknak iskolába utat, / tótusz.....!
Adjatok gyerecskét, / omne,
Hadd tanuljon könyvecskét, / tótusz!
Adjatok leánykát, / omne,
Hadd söpörje iskolát, / tótusz!
Adjatok menyecskét, / omne,
Hadd főzzön jó leveskét, / tótusz!
Szent Gergely doktornak, / Híres tanítónknak / Az ő napján,
Régi szokás szerint / Menjünk Isten szerint / Iskolába!
Az Isten áldása / És szent áldomása / Házatokon,
Maradjon mindvégig, / Világ végeztéig / Jóságatokon!*

Ha ezen a napon havazott, egyes vidékeken azt mondták: *Megrázta a szakállát Gergely!*

*Szent Gergely doktornak, híres tanítónak az ő napján
Menjünk Isten szerint régi szokás szerint iskolába
Adjanak, adjanak, dirib-darab szalonnát, véres-májast, kiskolbászt
Melléje egy hat tojást
Hogy főzzünk egy rotyyantást. (Tatráng)*

Március 18.: Sándor napja

Március 19.: József napja

Március 21.: Benedek napja

Az egész magyar nyelvterületen közismert időjárás-regula:

Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget!

A három közül szokásokban és hiedelmekben leggazdagabb a **József napja**.

A hagyomány szerint a madarak megszólalnak ezen a napon, mert Szent József kiosztotta nekik a sípöt.

A méhek kieresztésének is ideje:

Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében induljatok, / rakodjatok, mindön mézet behordjatok!

Méhes játék:

Egyvalaki, a gazda beguggol a kör közepére, s énekl, hogy *Méhesember, ne lopd el a méhemet.* Közben az összes gyermek körbe jár körülötte és zümmög. A méhesember megy a körön kívül, ellentétes irányban, és mondja: *Nem, nem, csak kerülöm.* Minden lépésre megérint valakit, vagyis 5 gyermeket, akik kiállnak a körből és csatlakoznak hozzá. A gazda, amikor már egy zümmögést sem hall, megkérdi: *Hányat ütött az óra?* – annyit, ahány gyermeket összeszámolnak.

Esőkérő-szépségvarázsló játék:

A lányok kitért karokkal, kiengedett hajjal forognak, s énekl:

Ess, eső, ess! / Hónap délig ess!
Búza bokrosodjon, / Zab szaporodjon!
Az én hajam olyan legyen, / Mint a csikó farka,
Még annál is hosszabb, / Mint a Tisza hossza!
Még annál is hosszabb, / Mint a Duna hossza!
Még annál is hosszabb, / Mint a tenger hossza!

Eközben a fiúk szaladnak körülöttük, s mondják:

Fussunk, fussunk, szaladjunk, hadd lobogjon a hajunk.

Állatköszöntő mondókák:

József napján érkeznek a fecskék.

A fecskéköszöntő egyben mozdulatokkal kísért szépségvarázsló, mágikus mondóka is:

Fecskét látok, / Szeplőt hányok, / Selymet gombolyítok.
Fecskét látok, / Szeplőt hányok, / Kémény alatt mosdok.

Erre a napra várják vissza a gólyákat is.

Hosszúlábú gólyabácsi/néni / Mit akar kend vacsorázni?
Békahúst? Brekeke, / Ugye, biza jó lenne,
Tessék hát belőle, / Mind elugrik előle.

Gólyás játék:

Egy gyermek, a gólya fél lábon áll, oldalt tartott karokkal. A többiek vele szemben guggolnak, ők a békák.

-Volt-e itt az úr? / -Volt.
-Vitt-e valakit? / -Vitt.
-Kit? / -Sárit és Katit.
-Sirattatok-e? / -Sirattuk.
-Hogy? / -Így, úgy, amúgy, szentiványi kutykurutty.

A fenti párbeszéd után a békák békaugrással megpróbálnak átjutni a gólya háta mögött levő részre, anélkül, hogy a gólya megérintené őket. A gólyának végig fél lábon kell állnia és csak jobbra-balra szabad mozognia, előre-hátra nem. Akit a gólya megfog, beáll középre és belőle is gólya lesz.

Benedek napján egyes vidékeken fokhagymát szenteltek, amelynek aztán csodatévő, betegségűző erőt tulajdonítottak:

Guruzsma, guruzsma tekerd meg, / Fokhagymával csíptesd meg, / Lapos kővel nyomtasd meg.

Március 25.: Gyümölcsoltó Boldogasszony napja

Jézus Szentlélektől való fogantatásának napja.

Ezt a napot a fák oltására, szemzésére tartják alkalmasnak.

Időjárásjóslás ehhez a naphoz is kapcsolódott. Egyes helyeken úgy hitték, ha ezen a napon rossz idő van, akkor rossz tavasz várható; máshol a békákat figyelték: ha megszólaltak, még negyven napig hidegre számítottak.

Bújj, bújj zöld ág, / zöld levelecske,

nyitva van az aranykapu, / csak bújjatok rajta.

Nyisd ki rózsám kapudat, / hadd kerüljem váradat.

Szita, szita péntek, / szerelem csütörtök, / dob szerda.

Nyisd ki, rózsám kapudat, / hadd kerüljem váradat

Rózsafának illatja, / az én szívem biztatja.